

**ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
У 80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ**

© Сліпчук В. Л., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-9552-029X><http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.34210>

Оскільки розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 80-х роках ХХ століття характеризується нагромадженням досвіду різних науково-педагогічних шкіл, вагомою й актуальною проблемою є аналіз цього досвіду та творчого використання у сучасній системі фармацевтичної освіти в умовах євроінтеграції. У статті здійснено аналіз змісту професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 80-х роках ХХ століття. Більшість наукових досліджень стосувалися перших етапів становлення вищої фармацевтичної освіти і тому поза увагою залишилась еволюція змісту, форм та методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 80-х роках ХХ століття. Проаналізовано типові навчальні плани професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України для спеціальності 1905 «Фармація» 1982 – 1987 рр., показано основні підходи до реформування навчальних планів, а також представлено вивчення та аналіз форм і методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі 80-х рр.. ХХ століття.

Ключові слова: *фармацевтична освіта, професійна підготовка, фахівець фармацевтичної галузі.*

Сліпчук В. Л. Содержание, формы и методы профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли Украины в 80-х годах ХХ столетия.

Поскольку развитие профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине в 80-х годах ХХ века характеризуется накоплением опыта различных научно-педагогических школ, весомой и актуальной проблемой является анализ этого опыта и творческого использования в современной системе фармацевтического образования в условиях евроинтеграции. В статье проведен анализ содержания профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в 80-х годах ХХ века. Большинство научных исследований касались первых этапов становления высшего фармацевтического образования и поэтому, без внимания осталась эволюция содержания, форм и методов профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в 80-х годах ХХ века. Проанализированы типовые учебные планы профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли Украины для специальности 1905

«Фармація» 1982 – 1987 гг., показаны основные подходы к реформированию учебных планов, а также представлены изучение и анализ форм и методов профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли 80-х гг. XX века.

***Ключевые слова:** фармацевтическое образование, профессиональная подготовка, специалист фармацевтической отрасли.*

Slipchuk V. L. Contents, forms and methods of professional training of specialists of Ukraine's pharmaceutical industry in the 80-ies of XX century.

Since the development of professional training of specialists of the pharmaceutical industry in Ukraine in the 80 years of the twentieth century is characterized by the accumulation of experience in various scientific and pedagogical schools, compelling and urgent problem is to analyze this experience and creative use in modern system of pharmaceutical education in European integration. The article analyzes the content of professional training of specialists of the pharmaceutical branch in the 80 years of the twentieth century. Most of the research related to the first stages of higher pharmaceutical education and therefore remained unnoticed evolution of content, forms and methods of professional training of specialists of the pharmaceutical branch in the 80 years of the twentieth century. Analyzed the curricula of professional training of specialists of the pharmaceutical branch of Ukraine for specialty 1905 «Pharmacy» (1982 – 1987), shows the main approaches to reform curricula, and also the study and analysis of the forms and methods of training professionals of specialists of pharmaceutical branch in the 80 years of the twentieth century.

***Key words:** pharmaceutical education, professional training, pharmacists.*

Постановка проблеми. Одним з першочергових пріоритетів фармацевтичної галузі України у 80-х роках ХХ століття було створення умов для розвитку та покращення у сфері фармацевтичної науки та фармацевтичної освіти щодо впровадження нових наукових розробок у практику та поліпшення якості професійної підготовки фахівців, а також підвищення кваліфікації фармацевтичних кадрів задля збереження та поліпшення стану здоров'я населення країни.

Розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 80-х роках ХХ століття характеризується нагромадженням досвіду різних науково-педагогічних шкіл, тому вагомою й актуальною проблемою є аналіз цього досвіду та творчого використання у сучасній системі фармацевтичної освіти в умовах євроінтеграції. Більшість наукових досліджень стосувалися перших етапів становлення вищої фармацевтичної освіти і тому

поза увагою залишилась еволюція змісту, форм та методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 80-х роках ХХ століття.

Мета статті – охарактеризувати зміст, форми та методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України у 80-х роках ХХ століття.

Аналіз основних досліджень та публікацій. У повному обсязі наукова інформація щодо становлення та розвитку фармації у 80-х роках ХХ століття подано у навчальних посібниках, складених відповідно до вимог навчальної програми з історії медицини і фармації Міністерства освіти і науки України для студентів медичних спеціальностей вищих навчальних закладів[7; 8], але питання щодо змісту, форм та методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі цього періоду не розглядалися.

Слід відзначити дослідження деяких дослідників, які торкалися вивчення історії розвитку викладання однієї із дисциплін, яка входить у сучасну навчальну програму професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. Для прикладу, розвиток фармацевтичної хімії у світовому вимірі розглянуто у праці О. Владзімірської [1], розвиток фармакогнозії та ботаніки у праці Р. Гулько[2].

Розвиток фармацевтичної галузі у західноукраїнських землях досліджено у наукових публікаціях сучасних авторів [4].

Виклад основного матеріалу. Реформування навчального процесу у фармацевтичній галузі в Україні має на меті створення національної системи професійної підготовки фахівців з урахуванням нових методологічних принципів, досягнень сучасного світового рівня, збереження кращих традицій у фармацевтичній освіті, професійну підготовку фахівців з урахуванням змін, що відбуваються у суспільстві. Тобто така професійна підготовка, що готує фахівців фармацевтичної галузі, які вміють творчо мислити, активно працювати, вирішувати нестандартні проблеми, приймати неординарні рішення [6].

Актуальність дослідження програми, змісту та форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України 80-х років ХХ століття обумовлена динамічним розвитком в умовах євроінтеграції наук, від яких безпосередньо залежить здоров'я людини і нації в цілому, а саме – фармації, фармакології, нанофармакології, біотехнологій, медицини тощо.

Аналізуючи зміст вищої фармацевтичної освіти 80-х років ХХ століття можна констатувати, що у навчальному плані професійної підготовки фахівців

фармацевтичної галузі 1982 р. за спеціальністю 1905 «Фармація» кваліфікації – провізор, було збільшено кількість дисциплін від 25 до 34 за рахунок введення нових дисциплін, а саме: «Радянське право», «Латинська мова», «Патологія», «Перша долікарська допомога», «Громадянська допомога», «Гігієна», «Фармакотерапія», «Вступ до спеціальності». А також, було закріплено викладання семи обов’язкових спеціальних курсів, вивчення яких закінчувалося підсумковим контролем у формі заліку з традиційним оцінюванням «зараховано» та «не зараховано» [9].

Зміст вищої фармацевтичної освіти у 80-х роках ХХ століття можна розділити на три блоки: загальноосвітні, фахово-зорієнтовані та спеціальні дисципліни [9; 10].

Слід зазначити, що кількість годин, які відводилися на вивчення блоку спеціальних дисциплін (2816 годин) при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі, збільшена за рахунок збільшення аудиторного навантаження студентів, яке передбачало спеціалізацію. Так у 1982 р. загальноосвітні дисципліни склали 15 % від усієї кількості аудиторних годин, фахово-зорієнтовані – 35 % і спеціальні дисципліни – 50 %. А у 1987 р. загальноосвітні дисципліни склали 12 % від усієї кількості аудиторних годин, фахово-зорієнтовані – 37 % і спеціальні дисципліни – 50 % (рис. 1). Як видно з рис. 1 кількість годин, що відводились на вивчення дисциплін кожного з блоків, дещо коливалась, але в цілому можна констатувати збереження у доволі сталих пропорціях.

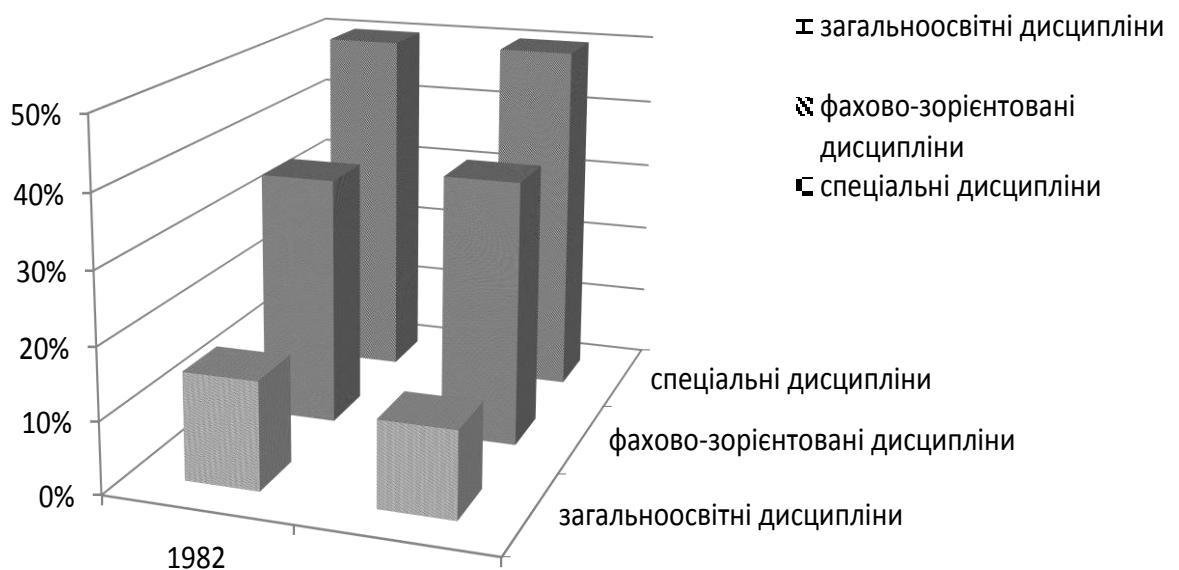

Рис. 1. Розподіл годин між різними блоками дисциплін у навчальних планах підготовки провізорів 1982 - 1987 рр. (у %).

У навчальних планах професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі 80-х років ХХ століття реалізовано принципи послідовності та наступності у навчанні. На перших двох курсах здійснювалося вивчення загальноосвітніх та фахово-зорієнтованих дисциплін, а на наступних курсах (третьому – п'ятому) здійснювалося навчання спеціальних дисциплін. За рахунок виконання 5 курсових робіт зі спеціальних дисциплін у період професійної до дипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі реалізовувався принцип науковості. На вивчення дисциплін фармацевтична хімія та технологія лікарських форм відводилась найбільша кількість годин [10].

З метою оцінювання та перевірки рівня знань майбутніх фахівців фармацевтичної галузі досліджуваного періоду застосовувалися такі форми контролю як: поточний, періодичний, підсумковий. Форми контролю могли бути усними (індивідуальне та експрес опитування) або у письмовій формі (іспит, залік, курсова робота, перевідні і державні іспити).

Формами навчання загальноосвітніх дисциплін при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі були переважно практичні та семінарські заняття, тоді як при вивченні фахово-зорієнтованих дисциплін домінували лабораторні заняття (від 44% у 1982 р. до 47% у 1987 р. від усіх навчальних годин), що свідчило про тенденцію посилення медико - біологічної та економічної складової.

У різних формах аудиторної та позааудиторної роботи при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі використовувались елементи дослідження. Зокрема, під час лабораторних занять з деяких хімічних дисциплін (аналітична хімія, фармацевтична хімія, біологічна хімія – 3 курс) майбутні фахівці фармацевтичної галузі визначали якісний та кількісний склад лікарського засобу, підтверджували хімічними реакціями властивості неорганічних сполук на заняттях з неорганічної хімії (1 курс), синтезували певний ряд органічних речовин під час лабораторних занять з органічної хімії (2 курс), закономірності перебігу процесів та природу явищ визначали на лабораторних заняттях з фізичної та колоїдної хімії (2-3 курси). З метою втілення дослідницького компонента у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі наприкінці 80-х рр. ХХ століття організовувалися наукові студентські гуртки на кафедрах та проводились наукові студентські конференції. Для підвищення якості професійної підготовки фахівців

фармацевтичної галузі, виявлення обдарованої молоді та залучення її до наукової роботи з 1986 р. було запроваджено проведення всеукраїнських студентських олімпіад.

Методами навчання для успішного засвоєння матеріалу при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі були: інформаційно-рецептивний, пояснювально-ілюстративний, проблемний і дослідницький. Реалізація цих методів навчання досягалась за рахунок використання різноманітних проєкційних пристроїв з носіями інформації, таблиць, лекційних демонстрацій хімічних експериментів при проведенні лекцій з хімічних дисциплін (неорганічної хімії, аналітичної хімії, органічної хімії, фізичної та колоїдної хімії, фармацевтичної хімії, токсикологічної хімії) [5].

Слід зазначити, що наприкінці 80 – х рр.. відбулося розподілення дисципліни «Технологія лікарських форм» у навчальних програмах професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на дві значні за обсягом годин дисципліни «Аптечна технологія ліків» та «Технологія лікарських препаратів промислового виробництва».

Типовий навчальний план професійної додипломної підготовки фахівців за спеціальністю 1905 «Фармація» кваліфікації спеціаліста «провізор» денної (очної) форми навчання 80-х років ХХ століття було складено з розрахунку 5 років навчання [10]. Навчальний рік мав приблизно 1124 годин аудиторних учбових занять. Кількість курсових проєктів складала – 5; кількість іспитів з теоретичної підготовки – 22; кількість заліків – 26. На факультативне вивчення виносились наступні дисципліни: фізичне виховання, іноземна мова, марксистсько-ленінська етика, марксистсько-ленінська естетика, радіаційна гігієна.

Починаючи з 1987 р. були запроваджені державні перевідні іспити:

- після завершення 2 курсу - органічна хімія, аналітична хімія;
- після завершення 3 курсу – фармакогнозія;
- після завершення 4 курсу - фармацевтична хімія, організація та економіка фармації, технологія лікарських форм.

Аналізуючи навчальні плани професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі бачимо, що у 80-х рр.. поступово збільшувалась

кількість навчальних дисциплін, з яких майбутні фахівці виконували курсові роботи і їх захист застосовувався в якості підсумкового контролю:

- від 1982 р. з фармацевтичної хімії, фармакогнозії, технології лікарських форм, організації і економіки фармації [9];
- від 1987 р. з фармацевтичної хімії, технології лікарських форм, токсикологічної хімії, організації і економіки фармації, спеціалізації [10].

Загальне навчальне навантаження включало час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, самостійної роботи, проходження навчальної та виробничої практики і спеціалізації, а також контрольних заходів.

Кількісні і якісні характеристики виробничих практик у 1982 р. та 1987 р. були однаковими, а от кількість навчальних практик у 1987 р. збільшилась до 6 (у 1982 р. 4 практики).

Обсяг самостійної роботи складав до 20% (1102 години) від загального та передбачав зміни між суб'єктами навчання до таких, де викладач і майбутній фахівець є рівноправними, і в той же час виховували самостійність у майбутніх фахівців фармацевтичної галузі. Особливістю спеціальних дисциплін є те, що обсяг самостійної роботи був збільшений від 25% до 33%.

Кількість годин аудиторних занять з викладачем складав 79,7% (4478 годин) від загального, оскільки, якісна професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі вимагає значну кількість годин для роботи в лабораторіях та практичну підготовку.

Вивчення навчальних дисциплін завершувалось підсумковим контролем за семестрами у формі іспитів, заліків та курсових робіт.

Порівняно із 1982 р. у 1987 р. було зменшено аудиторне навантаження на 20% за рахунок того, що певна кількість лекційних годин була віднесена на самостійне опрацювання.

Таким чином, форма лекцій поступово змінювалась від традиційних, які мали інформаційний характер, до проблемних, що значно активізувало навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фахівців фармацевтичної галузі. Тобто, лекції з неорганічної хімії, аналітичної хімії, органічної хімії, фізичної та колоїдної хімії та фармацевтичної хімії були пояснювально-інформаційні та слугували фундаментом для проведення на лабораторних заняттях різного характеру проблемних завдань.

Останній семестр випускного курсу передбачав, крім навчання студента, підготовку до державної атестації та її проведення. Державна атестація випускників за спеціальністю 1905 «Фармація» денної (очної) форми навчання вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів складала 3 тижні на п'ятому курсі.

Комплексна атестація (від 1982 р. – науковий комунізм та фахові іспити за спеціальністю 1905 «Фармація») проводилась на визначення готовності майбутніх фахівців до самостійної професійної діяльності перед Державним іспитом, який складався за єдиним переліком питань, затвердженого Головним управлінням учбовими закладами Мінздраву СРСР [10].

Починаючи з 1989 р. було розпочато проходження інтернатури (первинна спеціалізація) за наступними фаховими напрямками: провізор, провізор-організатор, провізор-технолог і провізор-аналітик. Під час інтернатури навчання відбувалося в аптечних установах, затверджених в якості навчальних баз та під керівництвом відділу інтернатури і профільних кафедр. Кваліфікація провізора-спеціаліста з відповідної спеціальності присвоювалась після закінчення інтернатури.

Висновки. Зміст, форми та методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України 80-х років ХХ століття були спрямовані на формування фахівця, здатного до самостійної професійної діяльності у галузі. Було започатковано новий підхід до розробки інтерактивних форм навчання при викладанні фахово-зорієнтованих та спеціальних дисциплін, а також запроваджено нові форми та методи контролю теоретичних знань майбутніх фахівців та розширено професійні компетенції майбутніх фахівців фармацевтичної галузі і науково-педагогічних працівників [3]. За цей період, поряд із розвитком інших галузей науки, було здійснено значний крок у розвитку фармацевтичної освіти та професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем. У постійному оновленні перебувало змістове та фахове наповнення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі 80-х років ХХ століття.

Література

1. Владзімірська О. Коротка історія фармацевтичної хімії / О. В. Владзімірська. – Л., 2000. – 31 с.

2. Гулько Р. Сад лікарських рослин у Львові / Гулько Р.М. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 240 с.
3. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Історія фармації України / під ред. В.П. Черниха, Є.А. Подольської. – Х.: Прапор, 1999. – 799 с.
5. Різничок С.В. Становлення та розвиток вищої фармацевтичної освіти у західноукраїнському регіоні (1784 – 1991 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / С.В. Різничок. – Д, 2013. – 24 с.
6. Сліпчук В.Л. Зміст професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в умовах євроінтеграції / В.Л. Сліпчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 43. – С. 306 – 312.
7. Сятиня М.Л. Історія фармації: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / М.Л. Сятиня. – Л., 2002. – 660 с.
8. Сятиня М.Л. Фармацевтична справа в Україні: Минуле. Сьогодення. День прийдешній /М.Л. Сятиня. – К.: Інститут історії України НАН України, 1998. – 334 с.
9. Учебный план специальности 1905 – фармация. Фармацевтический институт и факультеты. Квалификация специалиста – провизор. Срок обучения 5 лет: Утв. Министерством высшего и среднего специального образования СССР 15 марта 1982 г. и Министерством здравоохранения СССР 19 марта 1982 г. № 5 МД/ТИП. – М.: Типография М-ва здравоохранения СССР, 1982. – 2 с.
10. Учебный план. Фармацевтический институт и факультет. Квалификация специалиста – провизор. Срок обучения 5 лет: Утв. Министерством здравоохранения СССР 29 июля 1987 г. – М.: Типография М-ва здравоохранения СССР, 1987. – 2 с.